Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğrencileri Bitirme Projesi Yarışması 2026

RUMUZ
11111

Açıklama Raporu

TUPOB

TÜRKİYE PLANLAMA OKULLARI BİRLİĞİ

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğrencileri

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğrencileri
Bitirme Projesi Yarışması 2026

İçindekiler Tablosu

TUPOB 1
ÖZET 3
1.GİRİŞ 4
2.AMAÇ, KAPSAM VE HEDEFLER 4
2.1. Amaç 4
2.2.Kapsam 4
2.3.Hedefler 5
3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ 5
3.1. Kavramsal Çerçeve 5
3.2. Analiz ve Sentez 8
3.3. Alan Analizleri 9
4. PLANLAMA YAKLAŞIMI 12
4.1. Dönüştürülmesi Gereken Eşikler 13
4.2. Yönlendirilmesi Gereken Eşikler 13
4.3. Korunması ve Güçlendirilmesi Gereken Eşikler 13
4.4. Bütünleştirilmesi Gereken Karma Eşikler 13
5. PLANLAMA VE TASARIM KARARLARI 14
5.1. Geçiş Çarşısı ve Halk Pazarına Dönüşüm 14
5.2. Ana Yaya Omurgası 15
5.3. Karşılaşma ve Duraksama Mekânları 15
5.4. Duyusal Koridorlar 15
5.5. Hafıza Mekânları 15
5.6. Rekreasyon Alanı ve Kıyı Bağlantıları 16
5.7. Kamusal Süreklilik ve Kullanım Çeşitliliği 16
6. 1/1000 VE 1/500 ÖLÇEKLİ KENTSEL TASARIM 16
6.1. 1/1000 Ölçekli Kentsel Tasarım 16
6.2. 1/500 Ölçekli Kentsel Tasarım 17
6.6. Tasarımın Liminal Süreçlerle İlişkisi 18
KAYNAKÇA 19

ÖZET

Kentsel eşikler, farklı mekânsal, doğal ve sosyal sistemlerin karşılaştığı; ayrışma, geçiş, karşılaşma ve dönüşüm süreçlerinin birlikte görüldüğü ara mekânlardır. Bu çalışma, kentsel eşikleri yalnızca iki farklı alanı birbirinden ayıran sınırlar olarak değil, farklı sistemler arasında ilişki kuran ve dönüşüm potansiyeli taşıyan mekânsal ara yüzler olarak ele almaktadır. Çalışmanın temel kavramsal çerçevesini kentsel eşik ve liminalite ilişkisi oluşturmaktadır.

Çalışmada eşikler; doğal, fiziksel ve sosyal eşikler olarak sınıflandırılmış; bu eşikler aradalık, geçişsellik, sınırdalık, kopuş, kırılganlık, bağlayıcılık ve yaratıcılık nitelikleri üzerinden değerlendirilmiştir. Eşiklerin sahip olduğu nitelik profilleri doğrultusunda alanların pre-liminal, liminal ve post-liminal süreçlerdeki konumları belirlenmiştir.

Analiz sürecinde doğal, fiziksel ve sosyal eşik analizleri ayrı ayrı değerlendirilmiş; ardından aynı süreç karakterini taşıyan alanlar ara sentezlerde bir araya getirilmiştir. Son aşamada ise farklı liminal süreçlerin mekânsal çakışmaları ana sentez üzerinden ortaya konmuş ve bu süreçler planlama kararlarına dönüştürülmüştür.

Çalışmanın uygulama alanı olarak Pendik Çarşı ve çevresinin seçilmesinin temel nedeni; güçlü ulaşım bağlantıları, yoğun yaya hareketleri, ticari ve kamusal kullanımlar, rekreasyon alanları, geçici ve kalıcı kullanımlar ile fiziksel ve sosyal sınırların aynı mekânsal yapı içerisinde kesişmesidir. Bu yapı, farklı liminal süreçlerin eşzamanlı olarak gözlemlenmesine olanak sağlamaktadır.

Bu doğrultuda geliştirilen planlama yaklaşımı; kentsel eşikleri ayırıcı sınırlar olmaktan çıkararak geçiş, karşılaşma ve etkileşimi destekleyen bağlayıcı kamusal mekânlara dönüştürmeyi; geçici ve kalıcı kullanımları bir araya getirerek alanın sürekliliğini ve canlılığını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Eşik, Liminalite, Pre-liminal, Liminal, Post-liminal, Mekânsal Geçiş, Kamusal Mekân, Pendik

1.GİRİŞ

Kentler; doğal sistemler, ulaşım ağları, yapılaşmış çevre, kamusal alanlar, sosyal ilişkiler ve ekonomik faaliyetlerin birbirleriyle kesiştiği çok katmanlı mekânsal yapılardır. Bu sistemlerin karşılaşma noktalarında ortaya çıkan eşikler, yalnızca iki alan arasındaki sınırı tanımlayan çizgisel elemanlar değildir. Eşikler aynı zamanda farklı sistemler arasında geçişin, karşılaşmanın, ayrışmanın ve yeniden yapılanmanın gerçekleştiği mekânsal ara yüzlerdir.

Bu çalışmanın temel yaklaşımı, kentsel eşiklerin liminal süreçler üzerinden okunmasıdır. Liminalite, bir durumdan diğerine geçişte ortaya çıkan arada kalmışlık hâlini ifade etmekte; kentsel mekânda ise farklı sistemlerin henüz tamamen ayrışmadığı veya bütünleşmediği geçiş durumlarının açıklanmasına olanak sağlamaktadır.

Van Gennep'in geçiş ritleri yaklaşımındaki ayrılma, geçiş ve yeniden birleşme evrelerinden hareketle bu çalışma; kentsel eşikleri pre-liminal, liminal ve post-liminal süreçler üzerinden değerlendirmektedir. Pre-liminal durum kopuş ve ayrışmayı, liminal durum aradalık ve geçişi, post-liminal durum ise yeniden bağlanma ve süreklilik üretimini ifade etmektedir. Bu çerçevede kentsel eşikler; fiziksel, doğal ve sosyal sistemlerin kesişiminde oluşan; geçişi örgütleyen, ilişkiler kuran ve dönüşüm potansiyeli taşıyan ara mekânlar olarak ele alınmıştır.

2.AMAÇ, KAPSAM VE HEDEFLER

2.1. Amaç

Çalışmanın temel amacı, kentsel eşikleri yalnızca ayırıcı sınırlar olarak değerlendirmek yerine, farklı mekânsal ve sosyal karakterler arasında geçiş, karşılaşma ve etkileşimi destekleyen bağlayıcı mekânlar olarak yeniden ele almaktır. Bu doğrultuda çalışma; farklı eşik karakterlerinin belirlenmesini, bu eşiklerin hangi liminal süreç içerisinde bulunduğunun ortaya konmasını ve elde edilen sonuçların doğrudan mekânsal planlama ve kentsel tasarım kararlarına dönüştürülmesini amaçlamaktadır.

2.2.Kapsam

Çalışma iki temel ölçekte ele alınmıştır. İlk ölçekte Pendik ve yakın çevresindeki doğal, fiziksel ve sosyal eşiklerin belirlenmesi ve bu eşiklerin liminal süreçler açısından değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda ulaşım sistemleri, doğal alanlar, yapılaşmış çevre, sosyal odaklar, kamusal kullanımlar ve farklı mekânsal karakterler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İkinci ölçekte ise analiz ve sentez sonuçlarından hareketle Pendik Çarşı ve çevresinde 1/1000 ölçekli kentsel tasarım kararları geliştirilmiştir. Bu ölçekte amaç, üst ölçekte tanımlanan liminal süreçlerin mekânsal karşılıklarını doğrudan tasarım kararlarına dönüştürmektir.

2.3.Hedefler

Çalışmanın temel hedefi; kentsel eşiklerin fiziksel, doğal ve sosyal boyutlarını görünür kılarak, taşıdıkları liminal süreç karakterlerini sistematik biçimde belirlemek ve pre-liminal, liminal ve post-liminal durumları doğrudan planlama kararlarıyla ilişkilendirmektir. Bu doğrultuda, farklı eşik niteliklerinin mekânsal dağılımının ortaya konulması; kopuş ve kırılganlık üreten eşiklerin dönüştürülmesi, geçiş ve karşılaşma potansiyeli taşıyan eşiklerin yönlendirilmesi, bağlayıcılık ve süreklilik üreten eşiklerin ise korunarak güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Birden fazla liminal sürecin çakıştığı alanların bütüncül kararlarla ele alınması ve ilçe ölçeğinde geliştirilen yaklaşımın 1/1000 ölçekli tasarım kararlarına dönüştürülmesiyle, geçici ve kalıcı kullanımlar arasında süreklilik oluşturulması amaçlanmaktadır. Böylece alanın yalnızca bir geçiş noktası olmaktan çıkarılarak yaşayan, karşılaşmayı ve etkileşimi destekleyen bir kamusal mekâna dönüştürülmesi hedeflenmektedir.

3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın yöntemi, kentsel eşiklerin kavramsal olarak tanımlanması, farklı eşik türlerinin belirlenmesi, eşik niteliklerinin ortaya konulması, liminal süreç karakterlerinin belirlenmesi, doğal, fiziksel ve sosyal analizlerin gerçekleştirilmesi ve analiz sonuçlarının birlikte değerlendirilerek planlama kararlarına aktarılması aşamalarından oluşmaktadır.

Bu yöntem kapsamında eşikler öncelikle doğal, fiziksel ve sosyal sistemler üzerinden belirlenmiş; ardından her eşik sahip olduğu mekânsal karakterler üzerinden değerlendirilmiştir. Eşiklerin aradalık, geçişsellik, sınırdalık, kopuş, kırılganlık, bağlayıcılık ve yaratıcılık nitelikleri incelenerek hangi liminal süreç içerisinde konumlandıkları ortaya konmuştur. Son aşamada doğal, fiziksel ve sosyal eşik analizleri birlikte değerlendirilerek çalışma alanının genel eşik karakteri belirlenmiş ve bu sonuçlar planlama yaklaşımına dönüştürülmüştür.

3.1. Kavramsal Çerçeve

3.1.1. Kentsel Eşik Kavramı

Kentsel eşikler, farklı mekânsal sistemlerin karşılaştığı, ayrıştığı veya birbirleriyle ilişki kurduğu ara yüzlerdir. Bu alanlar, bir taraftan farklı sistemler arasında sınır oluşturarak ayrışmayı görünür hale getirirken diğer taraftan geçiş, etkileşim ve yeni ilişkilerin oluşmasına olanak sağlamaktadır.

Çalışmada kentsel eşikler; fiziksel, doğal ve sosyal sistemlerin kesişiminde oluşan ve bu sistemler arasındaki süreklilik ve kopuşları görünür hale getiren mekânsal ara yüzler olarak ele alınmıştır. Fiziksel eşikler yapılaşma dokusu, yoğunluk, ulaşım izleri ve mekânsal sınırlar üzerinden; doğal eşikler orman, kıyı, dere, eğim ve ekolojik süreklilikler üzerinden; sosyal eşikler ise kamusal kullanım, karşılaşma, aidiyet, erişim ve ayrışma ilişkileri üzerinden okunmuştur.

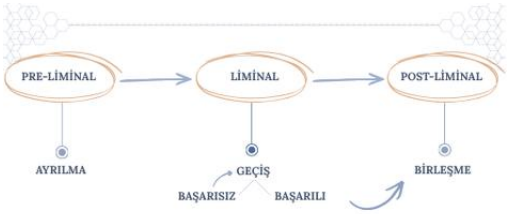

Şekil 1 Kentsel Eşiklerin Mekânsal Sistemler Üzerinden Sınıflandırılması

Yazarlar tarafından üretilmiştir.

3.1.2. Liminalite ve Liminal Süreçler

Liminalite, iki farklı durum arasında gerçekleşen geçiş sürecini ve bu süreçte ortaya çıkan ara hâli ifade etmektedir. Çalışmada liminalite kavramı, kentsel eşiklerin farklı mekânsal durumlarını açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Pre-liminal süreç ayrılma ve eski düzenle ilişkinin zayıflaması; liminal süreç geçiş, aradalık ve dönüşüm; post-liminal süreç ise yeniden birleşme ve yeni düzene katılım üzerinden tanımlanmıştır. Bu süreçler kentsel mekâna aktarıldığında pre-liminal alanlar kopuş, baskı ve kırılganlığın öne çıktığı; liminal alanlar aradalık, geçişsellik ve sınırdalığın birlikte görüldüğü; post-liminal alanlar ise bağlayıcılık, yaratıcılık ve sürekliliğin kurulduğu alanlar olarak değerlendirilmiştir.

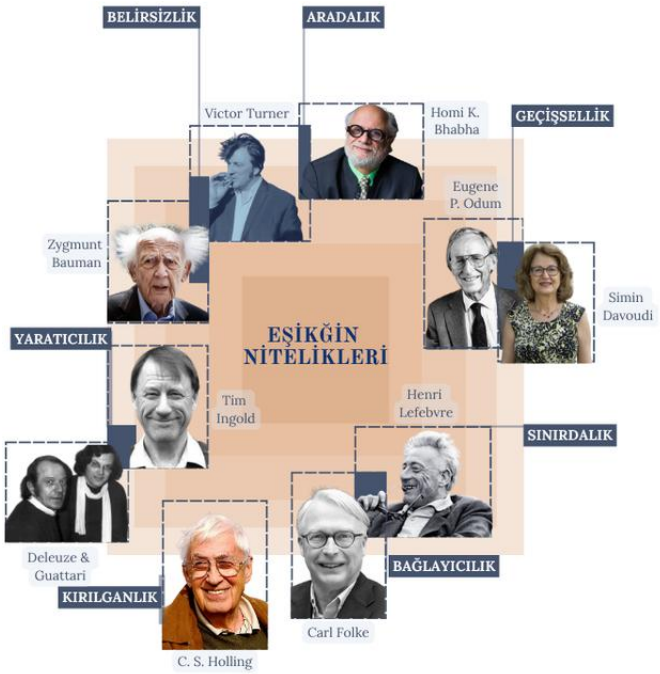

Şekil 2 Arnold Van Gennep Liminal Süreç Tanımlamasının Şeması

Yazarlar tarafından üretilmiştir.

3.1.3. Kentsel Eşiklerin Nitelikleri

Eşiklerin liminal süreç içerisindeki konumlarının belirlenmesinde yedi temel nitelik kullanılmıştır. Aradalık, farklı sistemler arasında konumlanan ara durumu; geçişsellik, bir durumdan diğerine geçiş ve dönüşümü; sınırdalık, farklı alan ve sistemler arasındaki temas ve ayrım yüzeyini; kopuş, mekânsal sürekliliğin kesilmesini; kırılganlık, eşiklerin baskı ve dönüşüm karşısındaki hassasiyetini; bağlayıcılık, farklı kentsel parçalar arasında ilişki ve süreklilik kurulmasını; yaratıcılık ise yeni ilişkiler ve mekânsal değerler üretme kapasitesini ifade etmektedir. Bu nitelikler, eşiklerin yalnızca konumlarının belirlenmesinde değil, sahip oldukları mekânsal karakterlerin ve liminal süreçlerinin ortaya konulmasında temel değerlendirme çerçevesini oluşturmuştur.

Şekil 3 Eşik Niteliklerinin Tanımlamalarını Hazırlayan Bilim İnsanları

Yazarlar tarafından üretilmiştir.

3.1.4. Kentsel Eşiklerin Sınıflandırılması

Çalışmada kentsel eşikler doğal, fiziksel ve sosyal olmak üzere üç temel başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, farklı eşiklerin ait oldukları mekânsal sistem içerisinde değerlendirilmesini ve daha sonra bu sistemlerin birbirleriyle kurduğu ilişkilerin birlikte okunmasını sağlamıştır.

3.1.4.1. Doğal Eşikler

Doğal eşikler; orman, tarım, dere, kıyı, havza, hava koridorları ve topoğrafya gibi doğal sistemlerin kentsel alanlarla temas ettiği alanlardan oluşmaktadır. Bu eşikler, doğal ve yapılı çevre arasındaki ilişkinin sürekliliğini ve kırılganlığını ortaya koymaktadır.

3.1.4.2. Fiziksel Eşikler

Fiziksel eşikler; ulaşım hatları, yapılaşma dokuları, yoğunluk farklılıkları, işlevsel sınırlar ve büyük ölçekli kullanımlar aracılığıyla oluşan mekânsal sınır ve geçiş alanlarıdır. D-100, Marmaray, Ankara Caddesi, Kuzey Marmara Otoyolu, kavşaklar, duraklar, sanayi alanları ve kapalı site dokusu bu kapsamda değerlendirilmiştir.

3.1.4.3. Sosyal Eşikler

Sosyal eşikler; farklı kullanıcı gruplarının karşılaştığı, ayrıştığı veya bir araya geldiği kamusal alanlar, sosyal odaklar, pazar alanları, aktarma ve duraklama noktaları ile sosyal erişim ilişkileri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu eşikler, mekânsal karakterin yanı sıra kullanım sürekliliği ve kullanıcı deneyimi açısından da ele alınmıştır.

3.2. Analiz ve Sentez

Çalışmanın analiz ve sentez süreci, belirlenen eşiklerin sahip oldukları mekânsal karakterlerin ve liminal süreçlerin ortaya çıkarılması üzerine kurulmuştur. İlk aşamada farklı sistemlerin kesiştiği alanlar belirlenmiş, ikinci aşamada bu alanların eşik nitelikleri değerlendirilmiş, üçüncü aşamada ise nitelik profilleri üzerinden liminal süreç karakterleri ortaya konmuştur. Son aşamada doğal, fiziksel ve sosyal eşik analizleri birlikte değerlendirilerek çalışma alanının genel mekânsal karakteri ve müdahale gerektiren alanları belirlenmiştir.

3.2.1. Eşiklerin Belirlenmesi

İlk aşamada doğal, fiziksel ve sosyal sistemlerin karşılaştığı, ayrıştığı veya birbirleriyle temas ettiği alanlar belirlenmiştir. Doğal sistemlerde orman, tarım, dere, kıyı, havza, hava koridorları ve topoğrafya; fiziksel sistemlerde ulaşım hatları, yapılaşma dokuları, sanayi, teknopark, havalimanı ve işlevsel sınırlar; sosyal sistemlerde ise kamusal alanlar, pazar alanları, sosyal odaklar, aktarma ve duraklama noktaları değerlendirilmiştir.

3.2.2. Eşik Niteliklerinin Belirlenmesi

Belirlenen eşikler, aradalık, geçişsellik, sınırdalık, kopuş, kırılganlık, bağlayıcılık ve yaratıcılık nitelikleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme ile eşiklerin yalnızca mekânsal konumlarının değil, farklı sistemlerle kurdukları ilişkinin niteliğinin de ortaya konulması amaçlanmıştır.

3.2.3. Liminal Süreçlerin Belirlenmesi

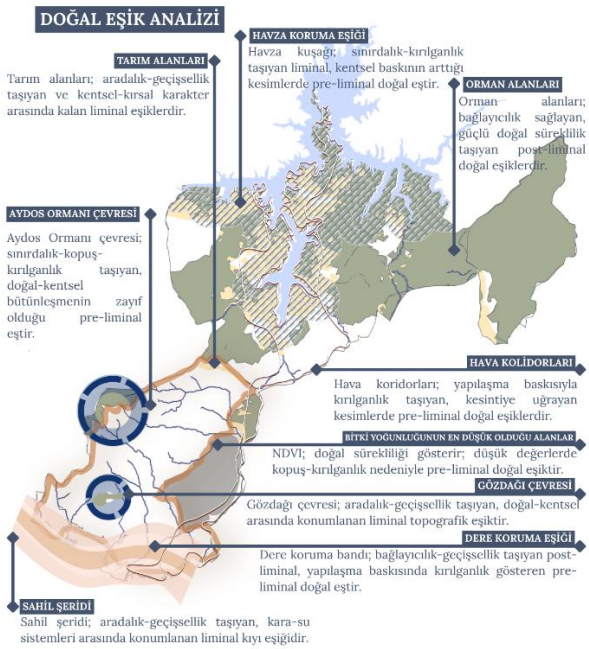
Eşik niteliklerinin mekânsal dağılımı üzerinden alanların baskın liminal süreçleri belirlenmiştir. Kopuş ve kırılganlığın öne çıktığı alanlar pre-liminal; aradalık, geçişsellik ve sınırdalığın birlikte bulunduğu alanlar liminal; bağlayıcılık ve yaratıcılığın baskın olduğu alanlar ise post-liminal karakterde değerlendirilmiştir. Bununla birlikte aynı eşik farklı kesimlerinde farklı süreç karakterleri gösterebildiğinden, eşikler sabit kategoriler olarak değil, mekânsal koşullara bağlı olarak değişebilen süreçler olarak ele alınmıştır.

3.3. Alan Analizleri

3.3.1. Doğal Eşik Analizi

Doğal eşik analizinde çalışma alanının doğal sistemlerle ilişkisi incelenmiştir. Bu kapsamda Aydos Ormanı çevresi, Gözdağı çevresi, dere koruma eşiği, sahil şeridi, hava koridorları, havza koruma eşiği, orman alanları ve tarım alanları değerlendirilmiştir.

Aydos Ormanı çevresi, doğal ve kentsel sistemler arasındaki ilişkinin zayıfladığı, sınırdalık, kopuş ve kırılganlık üreten bir doğal eşik olarak değerlendirilmiştir. Gözdağı çevresi ise doğal ve kentsel karakterler arasında konumlanan, aradalık ve geçişsellik taşıyan topografik bir eşik niteliğindedir. Sahil şeridi, kara ve su sistemlerinin karşılaştığı liminal bir kıyı eşiği olarak ele alınırken, orman alanları doğal süreklilik ve bağlayıcılık sağlayan post-liminal eşikler olarak değerlendirilmiştir. Tarım alanları ise kentsel ve kırsal karakterlerin arasında konumlanan ve dönüşüm baskısı taşıyan geçiş alanları olarak ele alınmıştır.

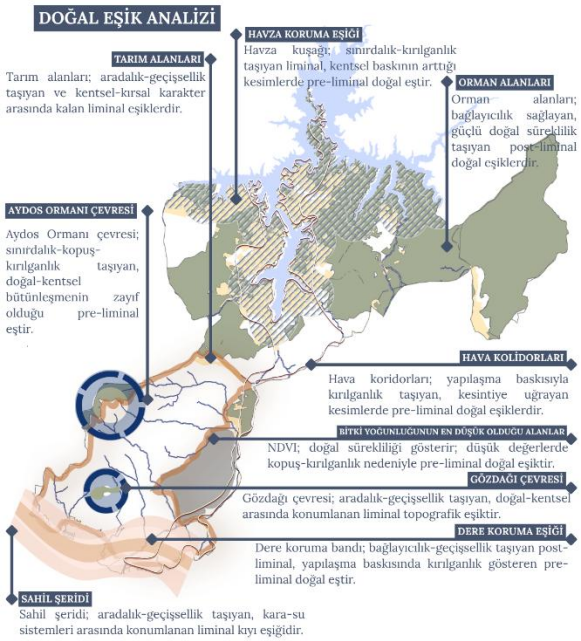
Şekil 4 Doğal Eşik Analizi

Yazarlar tarafından üretilmiştir.

3.3.2. Fiziksel Eşik Analizi

Fiziksel eşik analizinde ulaşım sistemleri, yapılaşma dokuları, büyük ölçekli kullanımlar ve işlevsel sınırlar değerlendirilmiştir. D-100, Marmaray, Ankara Caddesi, Kuzey Marmara Otoyolu, kavşaklar, duraklar, teknopark, havalimanı, sanayi alanları, kapalı site dokusu ve farklı konut-ticaret ilişkileri bu kapsamda ele alınmıştır.

D-100, kopuş, sınırdalık ve kırılganlık üreten güçlü bir fiziksel eşik olarak değerlendirilmiştir. Marmaray, üst ölçekte güçlü bir ulaşım bağlantısı oluşturmasına karşın yerel ölçekte bazı kesimlerde bariyer ve kopuş etkisi oluşturması nedeniyle farklı eşik karakterlerini birlikte taşımaktadır. Ankara Caddesi, geçişsellik ve bağlayıcılık üreten, ancak belirli kesimlerinde kopuş etkisi oluşturan bir eşik olarak ele alınmıştır. Kavşaklar ve duraklar ise hareket ve geçiş ilişkilerinin yoğunlaştığı fiziksel eşik noktaları olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 5 Fiziksel Eşik Analizi

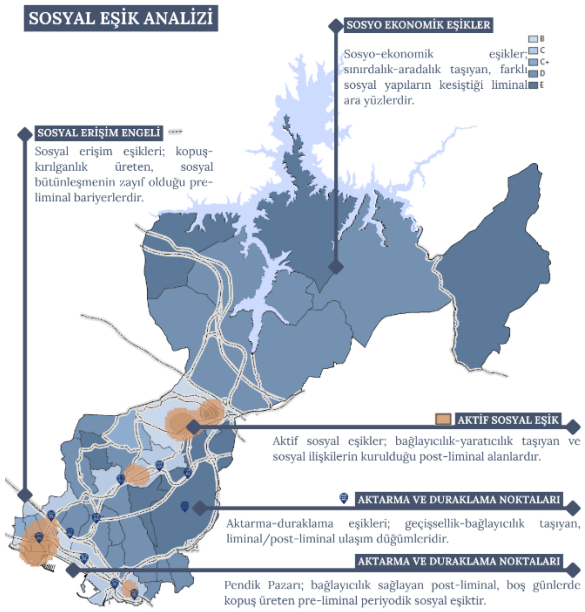
Yazarlar tarafından üretilmiştir.

3.3.3. Sosyal Eşik Analizi

Sosyal eşik analizinde kamusal kullanımlar, kullanıcı hareketleri, sosyal odaklar, erişim ilişkileri ve kullanım sürekliliği değerlendirilmiştir. Aktif sosyal eşikler, sosyal erişim engelleri, sosyo-ekonomik eşikler, aktarma ve duraklama noktaları ile periyodik pazar alanı çalışma alanındaki temel sosyal eşikler olarak belirlenmiştir.

Aktif sosyal eşikler, farklı kullanıcı gruplarının karşılaştığı ve sosyal ilişkilerin kurulduğu bağlayıcı alanlar olarak değerlendirilmiştir. Sosyal erişim engelleri ise erişimin ve sosyal bütünleşmenin zayıfladığı, kopuş ve kırılganlık üreten alanlar olarak ele alınmıştır. Pendik Pazarı, kullanım zamanına bağlı olarak değişen eşik karakteri açısından öne çıkmaktadır. Pazarın aktif olduğu dönemlerde kamusal hareket ve

karşılaşma yoğunlaşırken, kullanılmadığı zamanlarda kullanım sürekliliği zayıflamakta ve zamansal kırılganlık ortaya çıkmaktadır.

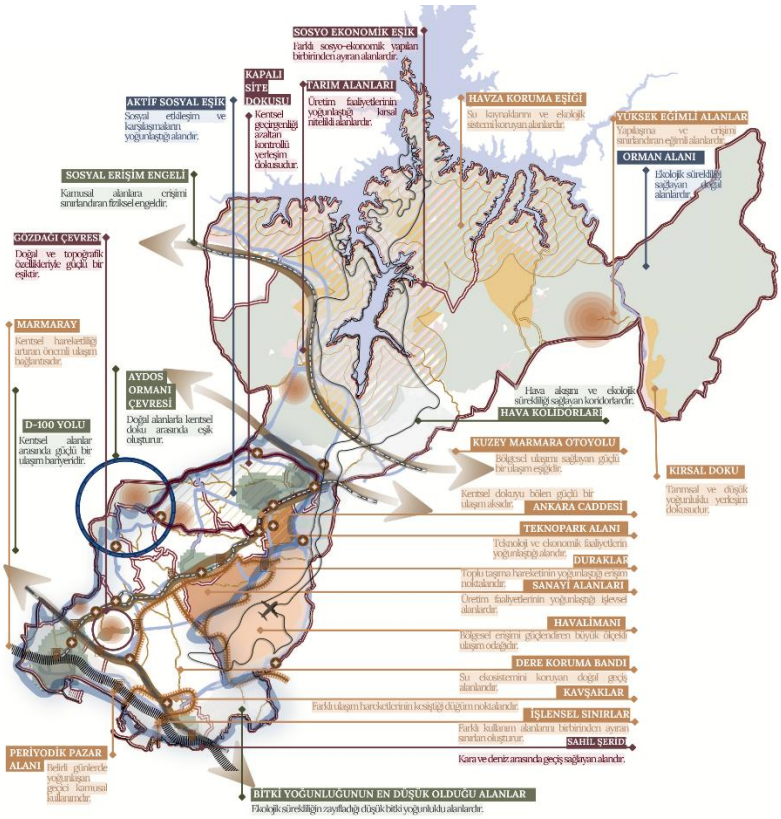

Şekil 6 Sosyal Eşik Analizi

Yazarlar tarafından üretilmiştir.

3.4. Sentez

Doğal, fiziksel ve sosyal eşik analizlerinin birlikte değerlendirilmesi sonucunda çalışma alanının farklı liminal süreçlerin bir arada bulunduğu çok katmanlı bir kentsel eşik sistemi oluşturduğu ortaya konmuştur. Analizlerde belirlenen eşiklerin mekânsal çakışmaları ve birbirleriyle kurdukları ilişkiler üzerinden alanların müdahale gereksinimleri belirlenmiştir. Sentez kapsamında kopuş, kırılganlık ve ayrışmanın baskın olduğu pre-liminal alanlar dönüştürülmesi gereken alanlar olarak; aradalık, geçişsellik ve sınırdalığın öne çıktığı liminal alanlar yönlendirilmesi gereken alanlar olarak; bağlayıcılık, yaratıcılık ve sürekliliğin baskın olduğu post-liminal alanlar ise korunması ve güçlendirilmesi gereken alanlar olarak değerlendirilmiştir. Birden fazla süreç karakterinin aynı mekânda çakıştığı alanlar ise bütünleştirilmesi gereken karma eşikler olarak tanımlanmıştır. Bu sentez, analizlerin planlama kararlarına aktarılmasını sağlayan temel aşamayı oluşturmaktadır. Böylece doğal, fiziksel ve sosyal eşiklerin ayrı ayrı değerlendirilmesinden, çalışma alanının bütüncül mekânsal karakterini ortaya koyan bir planlama çerçevesine geçilmiştir.

Şekil 7 Sentez Haritası

Yazarlar tarafından üretilmiştir.

4. PLANLAMA YAKLAŞIMI

Analiz ve sentez sonucunda ortaya konan eşik karakterleri, planlama yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, kentsel eşikleri tamamen ortadan kaldırmak yerine eşiklerin ayırıcı etkisini azaltmayı ve farklı sistemler arasındaki geçiş, ilişki ve bağlayıcılık kapasitesini artırmayı hedeflemektedir. Pre-liminal karakter taşıyan alanlarda kopuş ve kırılganlığın azaltılması, liminal alanlarda mevcut geçiş potansiyelinin yönlendirilmesi, post-liminal alanlarda mevcut bağlayıcılık ve sürekliliğin güçlendirilmesi, karma eşik alanlarında ise farklı karakterlerin birlikte ele alınması temel planlama yaklaşımını oluşturmaktadır.

4.1. Dönüştürülmesi Gereken Eşikler

Pre-liminal karakterin baskın olduğu alanlarda temel yaklaşım, kopuş ve kırılganlık üreten sınırların daha geçirgen ve ilişkisel mekânlara dönüştürülmesidir. Bu alanlarda mevcut sınırın tamamen ortadan kaldırılması yerine, farklı kentsel parçalar arasında kontrollü geçiş, erişim ve ilişki kurma kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir. Bu yaklaşım özellikle güçlü ulaşım eşikleri, kapalı kullanımlar ve kamusal sürekliliğin zayıfladığı alanlar için geliştirilmiştir. Dönüştürme kararı, mevcut eşik karakterinin yok edilmesinden ziyade, eşiklerin daha güçlü bir kamusal ilişki kuracak şekilde yeniden düzenlenmesini ifade etmektedir.

4.2. Yönlendirilmesi Gereken Eşikler

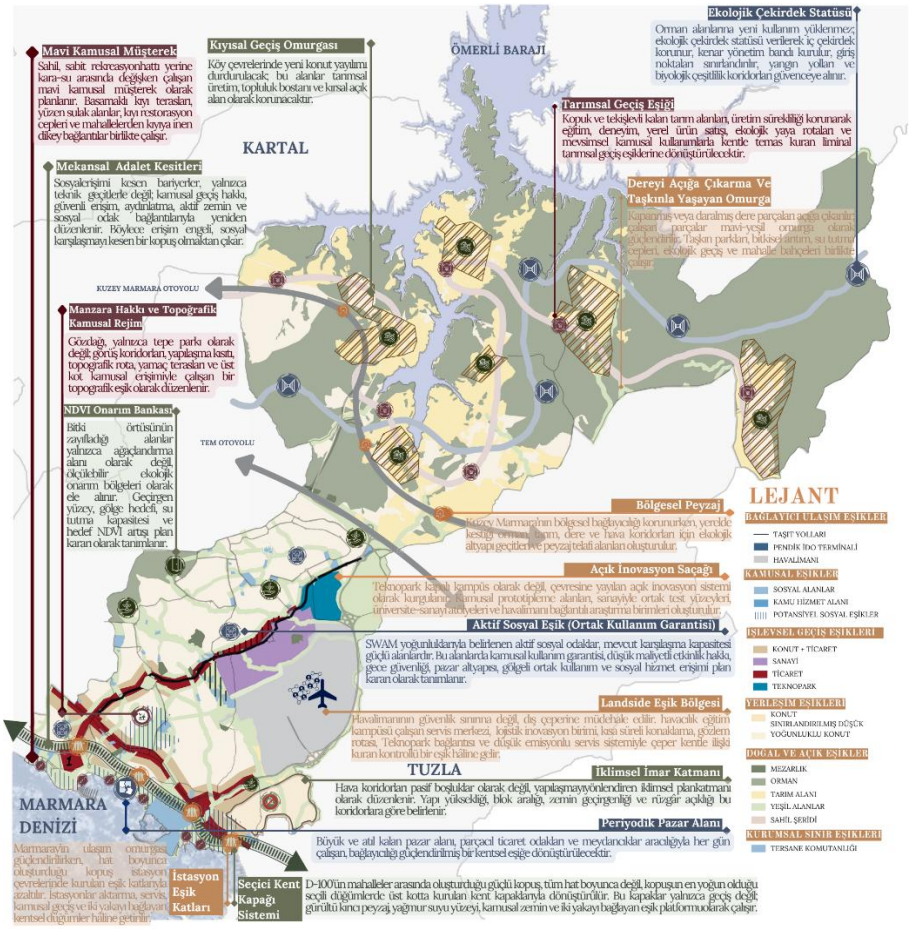
Liminal karakterin baskın olduğu alanlarda temel yaklaşım, mevcut geçiş durumunu ortadan kaldırmadan daha okunabilir, kontrollü ve üretken bir mekânsal yapıya yönlendirmektir. Bu alanlarda aradalık, geçişsellik ve sınırdalık birlikte çalışmakta; alan henüz tamamen ayrışmış veya tamamlanmış bir yapıya ulaşmamaktadır. Bu nedenle planlama yaklaşımı, geçişi ortadan kaldırmak yerine geçiş ilişkilerini güçlendiren ve yönlendiren mekânsal kararlar geliştirmektedir. Ana yaya aksları, geçiş koridorları, karşılaşma alanları ve duraksama mekânları bu yaklaşımın tasarımdaki karşılıklarını oluşturmaktadır.

4.3. Korunması ve Güçlendirilmesi Gereken Eşikler

Post-liminal karakter taşıyan alanlarda temel yaklaşım, mevcut bağlayıcılık ve süreklilik kapasitesinin korunması ve güçlendirilmesidir. Bu alanlarda farklı kullanıcılar, doğal sistemler veya kentsel parçalar arasında ilişki kurulmuş ve işleyen bir mekânsal düzen oluşmuştur. Bu nedenle planlama kararı yalnızca mevcut durumu korumakla sınırlı tutulmamış; mevcut bağlantıların, kullanım sürekliliğinin ve kamusal ilişki üretme kapasitesinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

4.4. Bütünleştirilmesi Gereken Karma Eşikler

Birden fazla liminal süreç ve eşik niteliğinin aynı mekânda çakıştığı alanlar karma eşikler olarak değerlendirilmiştir. Bu alanlarda kopuş, kırılganlık, aradalık, geçişsellik, sınırdalık, bağlayıcılık ve yaratıcılık farklı yoğunluklarda bir arada bulunabilmektedir. Bu nedenle karma eşik alanlarında tek yönlü bir müdahale yerine farklı mekânsal kararların birlikte uygulanması benimsenmiştir. Alanın bazı kesimlerinde dönüştürme, bazı kesimlerinde yönlendirme, bazı kesimlerinde ise mevcut bağlayıcılık kapasitesinin güçlendirilmesi birlikte ele alınmaktadır.

Şekil 8 Planlama Yaklaşımı Haritası

Yazarlar tarafından üretilmiştir.

5. PLANLAMA VE TASARIM KARARLARI

Planlama yaklaşımında ortaya konan ilkeler, çalışma alanının özgün mekânsal karakterleri doğrultusunda somut tasarım kararlarına dönüştürülmüştür. Tasarım kararlarının temel amacı, çalışma alanındaki kopuklukları azaltmak, farklı kullanımlar arasında süreklilik sağlamak ve geçiş mekânlarını karşılaşma ve etkileşim üreten kamusal alanlara dönüştürmektir.

5.1. Geçiş Çarşısı ve Halk Pazarına Dönüşüm

Çalışma alanındaki büyük ve dönemsel kullanılan pazar alanı, kullanım karakteri korunarak farklı zamanlarda da çalışan bir kamusal odak olarak yeniden ele alınmıştır. Bu doğrultuda alan, yalnızca belirli günlerde kullanılan bir pazar alanı olmaktan çıkarılarak ticaret, karşılaşma, oturma, etkinlik ve kamusal kullanımın farklı zamanlarda bir arada gerçekleşebildiği Geçiş Çarşısı olarak tasarlanmıştır.

Geçiş Çarşısı'nın temel amacı, mevcut geçici kullanım potansiyelini korurken alanın günlük kullanım sürekliliğini artırmaktır. Pazar elemanlarının farklı zamanlarda farklı kamusal kullanımlara olanak verecek biçimde değerlendirilmesiyle alanın zamansal kırılganlığının azaltılması ve gün boyunca yaşayan bir kamusal odak oluşturulması hedeflenmiştir.

5.2. Ana Yaya Omurgası

Ana yaya omurgası, çalışma alanındaki farklı kamusal kullanımları birbirine bağlayan temel mekânsal sistem olarak tasarlanmıştır. Çarşı, pazar, rekreasyon alanları, meydanlar ve kıyı bağlantıları bu omurga üzerinden ilişkilendirilmiştir. Ana yaya omurgası ile fiziksel olarak birbirinden ayrışan alanlar arasında süreklilik kurulması, yaya hareketinin kesintisiz hale getirilmesi ve farklı kullanıcıların ortak kamusal alanlarda karşılaşabilmesi amaçlanmıştır. Böylece mevcut geçiş ilişkisi yalnızca bir hareket koridoru olarak değil, farklı mekânsal karakterleri birbirine bağlayan kamusal bir omurga olarak yeniden tanımlanmıştır.

5.3. Karşılaşma ve Duraksama Mekânları

Ana yaya omurgası boyunca oluşturulan karşılaşma meydanları, duraksama meydanları ve karşılaşma basamakları, hareketin sürekliliğini kesmeden kullanıcıların mekânda kalmasına olanak sağlayan kamusal alanlar olarak tasarlanmıştır. Bu alanlarda kullanıcıların yalnızca bir noktadan diğerine geçmesi değil, beklemesi, dinlenmesi, karşılaşması ve sosyal etkileşim kurması hedeflenmiştir. Böylece geçiş mekânlarının liminal niteliği korunurken bu alanların sosyal deneyim ve karşılaşma kapasitesi artırılmıştır.

5.4. Duyusal Koridorlar

Liminal mekân deneyiminin yalnızca fiziksel hareket üzerinden değil, farklı duyusal deneyimler üzerinden de güçlendirilmesi amacıyla duyusal koridorlar tasarlanmıştır. Ses, koku, ışık ve su gibi farklı duyusal bileşenler kullanılarak kullanıcıların mekânla kurduğu ilişkinin çeşitlendirilmesi hedeflenmiştir.

Duyusal koridorlar, geçişi yalnızca ulaşım hareketi olmaktan çıkararak farkındalık, hatırlama ve duraksama deneyimine dönüştürmektedir. Böylece kullanıcının mekânı yalnızca fiziksel olarak kat etmesi değil, farklı duyular aracılığıyla deneyimlemesi sağlanmaktadır. Birinci paftada da bu koridorların farklı duyuları aktive ederek farkındalık, hatırlama, geçişsellik ve duraksama deneyimlerini güçlendirdiği belirtilmektedir.

5.5. Hafıza Mekânları

Tasarımda kentsel belleğin günlük yaşama dahil edilmesi amacıyla hafıza mekânları oluşturulmuştur. Eşik Hafıza Bahçeleri, hafıza pavyonu, hikâye bankları ve dijital hafıza yüzeyi gibi mekânsal bileşenler, kullanıcıların alanla kurduğu aidiyet ve hatırlama ilişkisini güçlendirmek üzere tasarlanmıştır. Hafıza mekânları, çalışma alanının yalnızca fiziksel bir geçiş alanı olarak algılanmasını önleyerek kullanıcıların mekânla geçmiş, deneyim ve aidiyet üzerinden ilişki kurmasına olanak sağlamaktadır. Bu yaklaşım,

liminal süreç içerisinde geçici olan ile kalıcı olan arasında mekânsal ve algısal bir süreklilik oluşturmayı amaçlamaktadır.

5.6. Rekreasyon Alanı ve Kıyı Bağlantıları

Rekreasyon alanı, farklı kullanıcı gruplarını bir araya getiren ve sosyal bütünleşmeyi destekleyen bağlayıcı bir kamusal odak olarak ele alınmıştır. Bu alanın ana yaya omurgası ve kıyı bağlantılarıyla ilişkilendirilmesiyle çalışma alanında kamusal süreklilik oluşturulmuştur.

Kıyı bağlantıları, alanın yalnızca bir son noktaya ulaşmasını sağlayan bağlantılar olarak değil, kara ve su sistemlerinin karşılaştığı liminal bir mekânsal deneyimin devamı olarak ele alınmıştır. Böylece rekreasyon alanı, kıyı ve kent içi kamusal kullanımlar arasında süreklilik kurulması hedeflenmiştir.

5.7. Kamusal Süreklilik ve Kullanım Çeşitliliği

Tasarım kararlarının ortak hedeflerinden biri, çalışma alanındaki geçici ve kalıcı kullanımlar arasında süreklilik oluşturmaktır. Özellikle pazar alanının farklı zamanlarda farklı kullanımlara hizmet edebilmesi, mevcut kullanım süresinin genişletilmesine ve alanın gün boyunca yaşayan bir kamusal odak haline gelmesine olanak sağlamaktadır.

Bu yaklaşım doğrultusunda çalışma alanı yalnızca belirli bir kullanımın gerçekleştiği dönemsel bir mekân olmaktan çıkarılarak ticaret, karşılaşma, etkinlik, dinlenme, rekreasyon ve hafıza gibi farklı kamusal deneyimlerin bir arada gerçekleşebildiği çok işlevli bir mekânsal sistem olarak ele alınmıştır.

6. 1/1000 VE 1/500 ÖLÇEKLİ KENTSEL TASARIM

6.1. 1/1000 Ölçekli Kentsel Tasarım

1/1000 ölçekli kentsel tasarım, üst ölçekte ortaya konan eşik karakterlerinin çalışma alanındaki mekânsal karşılığını oluşturmaktadır. Bu ölçekte temel amaç, doğal, fiziksel ve sosyal eşikler arasındaki ilişkileri yeniden düzenleyerek çalışma alanında süreklilik sağlayan bir kamusal mekânsal sistem oluşturmaktır. Tasarım kapsamında ana yaya omurgası, Geçiş Çarşısı, karşılaşma ve duraksama meydanları, rekreasyon alanı, hafıza mekânları, duyusal koridorlar ve kıyı bağlantıları birbirleriyle ilişkili bir sistem içerisinde ele alınmıştır. Ana yaya aksı farklı kamusal kullanımları birbirine bağlayan temel omurga olarak kurgulanırken, karşılaşma ve duraksama alanları bu hareket sisteminin sosyal deneyim alanlarına dönüşmesini sağlamaktadır. Geçiş Çarşısı ise dönemsel kullanılan pazar alanının kullanım sürekliliğini artırarak alanın gün içerisinde farklı kullanımlarla aktif kalmasını sağlayan temel kamusal odak olarak tasarlanmıştır. Bu ölçekte alınan kararların temel amacı, çalışma alanındaki kopuklukları azaltmak ve farklı mekânsal karakterler arasında bağlayıcı ilişkiler kurmaktır. Böylece kentsel eşik, yalnızca geçişin gerçekleştiği bir sınır olmaktan çıkarılarak farklı kullanıcıların karşılaşabildiği, durabildiği ve farklı kamusal deneyimler yaşayabildiği bir mekânsal omurgaya dönüştürülmektedir.

Şekil 9 Kentsel Tasarım Haritası

Yazarlar tarafından üretilmiştir.

6.2. 1/500 Ölçekli Kentsel Tasarım

1/500 ölçekli kentsel tasarım, 1/1000 ölçekte belirlenen planlama kararlarının daha ayrıntılı mekânsal karşılığını oluşturmaktadır. Bu ölçekte amaç, kentsel eşiklerin dönüştürülmesine yönelik genel kararları kullanıcı deneyimi, kamusal kullanım, hareket, duraksama ve karşılaşma ilişkileri üzerinden somutlaştırmaktır. Bu doğrultuda 1/500 ölçekte tasarımın temel mekânsal bileşenleri; ana yaya omurgası ile bağlantılı geçiş alanları, karşılaşma meydanları, duraksama meydanları, Geçiş Çarşısı, duyusal koridorlar, hafıza mekânları, etkinlik alanları, rekreasyon alanı ve kıyı bağlantıları olarak ele alınmaktadır. Bu bileşenler birbirinden bağımsız mekânlar olarak değil, liminal deneyimin farklı aşamalarını destekleyen süreklilik gösteren bir kamusal sistemin parçaları olarak kurgulanmıştır. Paftada bu kararlar “Geçiş Çarşısı / Halk Pazarına Dönüşüm”, “Karşılaşma Meydanları”, “Duraksama Meydanları”, “Duyusal

Koridorlar", "Eşik Hafıza Bahçeleri", "Etkinlik Çayırı", "Karşılaşma Basamakları", "Tarihi Rota", "Rekreasyon Alanı" ve "Kıyı Bağlantıları" üzerinden somutlaştırılmıştır. 1/500 ölçekte özellikle geçiş ve duraksama arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Ana yaya hareketinin sürekliliği korunurken, bu hareket boyunca farklı yoğunluklarda karşılaşma ve bekleme alanları oluşturulmuştur. Böylece kullanıcı deneyimi yalnızca bir noktadan diğerine ulaşmaya dayalı olmaktan çıkarılarak hareket, duraksama ve karşılaşma arasında değişen bir mekânsal deneyime dönüştürülmüştür. Geçiş Çarşısı bu ölçekte alanın zamansal kullanım sürekliliğini güçlendiren temel müdahalelerden biridir. Mevcut periyodik pazar kullanımının korunmasıyla birlikte alanın farklı zamanlarda kamusal kullanıma açık kalması hedeflenmiştir. Böylece pazar alanının yalnızca belirli günlerde çalışan bir kullanım olmaktan çıkarılarak günlük kamusal yaşamın parçası haline getirilmesi amaçlanmıştır. Paftada da post-liminal süreçte yalnızca belirli zamanlarda kullanılan alanların gün boyu ve yıl boyunca yaşayan kamusal odaklara dönüştürülmesi hedeflenmektedir. 1/500 ölçekte hafıza mekânları ve duyusal koridorlar da kullanıcı ile mekân arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi amacıyla ele alınmıştır. Hafıza bahçeleri, hafıza pavyonu, hikâye ve dijital hafıza unsurları alanın geçmişi ile gündelik kullanımı arasında ilişki kurarken; ses, koku, ışık ve su gibi farklı duyusal bileşenler geçiş deneyimini çeşitlendirmektedir. Böylece liminal mekânın yalnızca fiziksel bir geçiş alanı olarak değil, kullanıcı tarafından farklı duyular ve deneyimler aracılığıyla algılanan bir kamusal mekân olarak çalışması hedeflenmiştir. 1/500 ölçekte geliştirilen bu kararlar, 1/1000 ölçekte belirlenen "Bağla", "Duraklat" ve "Hafızayı Hatırlat" tasarım ilkelerinin doğrudan mekânsal karşılığını oluşturmaktadır. "Bağla" ilkesi ana yaya omurgası ve karşılaşma bağlantılarıyla; "Duraklat" ilkesi meydanlar, basamaklar ve etkinlik alanlarıyla; "Hafızayı Hatırlat" ilkesi ise hafıza bahçeleri, tarihi rota ve hafıza mekânlarıyla somutlaştırılmıştır. Bu nedenle 1/500 ölçek, üst ölçekte belirlenen eşik karakterlerinin ayrıntılı mekânsal müdahalelere dönüştürüldüğü tasarım ölçeğidir. Bu ölçekte geliştirilen kararlar ile fiziksel kopuşların azaltılması, geçiş ilişkilerinin yönlendirilmesi, mevcut bağlayıcı kullanımların güçlendirilmesi ve farklı liminal karakterlerin aynı kamusal sistem içerisinde ilişkilendirilmesi hedeflenmiştir.

6.6. Tasarımın Liminal Süreçlerle İlişkisi

1/1000 ölçekte belirlenen planlama yaklaşımı ile 1/500 ölçekte geliştirilen mekânsal müdahaleler, çalışma alanındaki liminal süreçlerin farklı ölçeklerdeki karşılığını oluşturmaktadır. Pre-liminal karakter taşıyan ve kopuş üreten alanlarda geçirgenlik ve bağlantı artırılırken, liminal karakter taşıyan alanlarda mevcut geçiş potansiyeli yönlendirilmiş ve karşılaşma olanakları güçlendirilmiştir. Post-liminal karakter taşıyan alanlarda ise mevcut bağlayıcılık ve kullanım sürekliliğinin korunması ve güçlendirilmesi esas alınmıştır. Birden fazla süreç karakterinin çakıştığı alanlarda ise farklı müdahaleler birlikte ele alınarak bütüncül bir mekânsal ilişki kurulmuştur. Bu doğrultuda 1/1000 ölçek planlama kararlarının çerçevesini oluştururken, 1/500 ölçek bu kararların kullanıcı deneyimi ve mekânsal organizasyon düzeyinde somutlaştığı tasarım ölçeği olarak ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. Routledge.

Lynch, K. (1960). *The image of the city*. The MIT Press.

Van Gennep, A. (1960). *The rites of passage* (M. B. Vizedom & G. L. Caffee, Trans.). University of Chicago Press. (Original work published 1909).